

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.227

Г. О. Вайленко*аспірант Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди*

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВИД ПРОФЕСІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО КОНКРЕТИЗУЄ ПРАВО НА ПРАЦЮ ТА ВИЗНАЧАЄ УМОВИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ У ФОРМІ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

Постановка проблеми. Реформа українського трудового законодавства, що розпочалась з часів отримання Україною своєї незалежності, ніяк не добігає кінця. Спроби розробки та прийняття Трудового кодексу України є невдалими і сьогодні, не зважаючи на численні зміни у державі та праві, що відбиваються на змісті відносин із застосування праці, останні не мають ефективності у правовому регулюванні. Зазначене обумовлює актуальність наукового пошуку у вирішенні питань, пов'язаних із ефективністю правового регулювання права на працю та його реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі проблеми реалізації права на працю у формі трудового договору досліджувались Н.Д. Гетьманцеві [1], О.О. Коваленко [2], О.І. Процевським [3], Р.І. Шабановим [4], О.М. Ярошенком [5] та інш. Однак, питання як конкретизується право на працю обраними видами діяльності, зокрема педагогічною діяльністю, і як це впливає на умови його реалізації у формі трудового договору, уваги не отримало.

Метою статті є характеристика педагогічної діяльності як виду професійної трудової діяльності, що конкретизує право на працю та визначає умови його реалізації у формі трудового договору.

Виклад основного матеріалу. Конституція України визначає: «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах» [6, ст. 21], «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [6, ст. 24]. Отже право на працю є рівним та однаковим за обсягом та змістом для всіх, для кожної людини. Натомість, відповідно до свого призначення, Конституція у своїх нормах окреслює хоча й такі важливі, засадничі, але лише загальні контури вирішення цього питання. Ви-

дається, конкретного змістовного наповнення загальної конституційної формули права на працю набуває за кожним окремим професійним напрямом.

На справедливості даної думки настановує наукова позиція батька-засновника сучасного трудового права України О.І. Процевського. Він пише: «право на працю як основне соціально-економічне право, як один із елементів правового статусу громадянина може виступати у двох іпостасях-можливостях: 1) статичному – не реалізованому, незалежно від причин (коли людина не працює на виробництві і не бажає шукати роботу); та 2) динамічному – реалізованому у конкретному соціально-трудоному правовідношенні. У цьому випадку право на працю, звичайно, залишається елементом правового статусу громадянина, але одночасно стає елементом правового статусу працівника. Характерна особливість права на працю у змісті правового статусу працівника: на підставі реалізованого права на працю працівник набуває цілий ряд суб'єктивних прав і юридичних обов'язків за визначеному у трудовому договорі роду роботи (професії, спеціальності, кваліфікації) і головне – юридичні гарантії їх реалізації [3, с. 56].

Маємо відмітити, що право на працю – це ще й потенційний вибір кожного у визначенні сфери діяльності, якою він буде займатись. Цей висновок містить динамічний контекст розуміння права на працю, який одночасно враховує потужну сферу існування цього права у реалізації: обрати сферу майбутньої діяльності і конкретизувати власне право на працю через цей вибір. Отже, обраний вид діяльності наповнює право на працю своїми, притаманними лише йому, характеристиками та розкриває його особливості в реалізації вказаного права.

Конституція України, на підставі міжнародних нормативно-правових актів, встановлює формулу права на працю із певними невідомими, а вид професійної діяльності ці невідомі визначає. Тобто вид професійної діяльності усвідомлюється як характеристика, що наповнює загальне право

на працю в реалізації специфічним змістом, конкретикою і через обрану правову форму – у нашому випадку трудовий договір – визначає зміст трудових правовідносин для їх сторін.

Звичайно, ці теоретичні положення щодо значення права на працю, квінтесенції його змісту, реалізації у формі трудового договору є загальними. Тобто вони характерні для усіх видів трудової діяльності, зокрема і для діяльності, яка пов'язана із виконанням виховної функції як основної складової своєї трудової функції працівником. Розглянути цей вид трудової діяльності без усвідомлення того, що представляє собою виховання навряд чи представляється можливим.

Поняття «виховання» є основною категорією сучасної педагогіки і «в широкому розумінні розглядається як передача і організація засвоєння накопиченого людством соціально-культурного досвіду, його духовної культури» [7, с. 5]. «Виховання як педагогічна категорія передбачає педагогічно цілеспрямовану організацію діяльності, спілкування людини, які сприяють формуванню у вихованців певного ставлення до оточуючого світу, до самого себе, моральних норм і правил поведінки» [7, с. 6].

Видатний педагог Ю.К. Бабанський, визначав виховання як процес передавання старшими поколіннями суспільно-історичного досвіду новим поколінням з метою підготовки їх дожиття і праці, необхідних для забезпечення подальшого розвитку суспільства [8, с. 17]. Таким чином, можна з повним правом стверджувати, що саме виховання – є тим процесом, який робить людину – людиною, формує її особистість, прищеплює суспільно значимі навички, навчає суспільно схвальній поведінці тощо.

Виховання є тим засобом, який дозволяє передавати накопичуваний людством досвід наступним поколінням. При чому мова йде не тільки про знання, інформацію – як той скарб, що накопичувався поколіннями з урахуванням розвитку науки та техніки, удосконаленням технологій, а й про ціннісні орієнтири цих знань, їх проекцію категорій добра та зла, позитивного та негативного, які визначаються певним етапом розвитку суспільства. Тому, слідує висновок: вихованням займається суспільство і виховання є одним із нематеріальних засобів, що забезпечує існування та розвиток суспільства. Тому саме виховання забезпечує спадковість суспільного світогляду, свідомості і відповідає за напрям розвитку суспільства.

Таким чином, виховання є тим шляхом, який забезпечує рух суспільства у певному напрямі до своєї мети. Отже виховання є тим процесом, який має бути керованим. У сучасному суспільстві, де регулятором поведінки є право, досягти цього можна через правові норми, чим відповідно займається держава через свої органи, зрозуміло

що, спираючись на знання, отримані спеціальними науками, де об'єктом дослідження виступає виховання.

Вже традиційно у науці педагогіці виховання пов'язується із процесом навчання, а разом ці обидва компоненти утворюють педагогічну діяльність [9, с. 278; 7, с. 5]. Відповідно, говорячи про реалізацію права на працю через вибір педагогічної діяльності, слід усвідомлювати останню як рід діяльності, що полягає в реалізації кваліфікованою особою знань, навичок, вмінь, які формують у особи, на яку здійснюється виховний вплив, певні, як загальні соціально схвальні установки, так і спеціальні вузько предметні. Це дозволяє визначати педагогічну діяльність як діяльність професійну. І саме так характеризує педагогічну діяльність педагогіка, яка насамперед, як зазначає Є.А. Климов, розробляє питання підготовленості, професійної кваліфікованості людини [10, с. 61].

Виховання є константою педагогічної діяльності. Також, важливо відмітити, що педагогічна діяльність нерозривно пов'язана із здійсненням освітнього процесу. Робота працівника, що здійснює педагогічну діяльність є частиною освітнього процесу, в ході якого і буде відбуватися реалізація виховної функції як основного компоненту трудової функції такого професіонала. Раніше у цьому підрозділі нами було обґрунтовано висновок, що виховання є процесом, що забезпечує зв'язок поколінь, спадковість світогляду, а тому воно має непересічне, важливе значення. Отже довірити виконання цього процесу суспільство має людині підготовленій, яка має певні знання щодо можливостей цього інструменту впливу на людську особистість за загально прийнятними та прийнятими у суспільстві взірцями. Є.А. Климов у свою чергу відмічає, що обрати професію – це не тільки облюбувати собі майбутню роботу, але й влитися до певного загалу людей з їх специфічною субкультурою, прийняти і відповідний образ думок, і образ життя [10, с. 61-62].

Обрання людиною для себе у якості довгострокової перспективи такого виду професійної трудової діяльності як педагогічна, означає, що особа буде брати участь у здійсненні освітнього процесу і визначає, що змістом цієї діяльності, зерном її трудового шляху, стануть виховання і навчання, які дозволять формувати особистість вихованця. Саме таким змістом наповнюється право на працю працівника, що займається педагогічною діяльністю.

Реалізація педагогами свого права на працю дозволяє говорити про те, що їх право на працю існує як здатність, як можливість вільно обравши професію педагога чи погодившись на неї, реалізувати себе як творчу одиницю, вдосконалюючись як особистість, як професіонал, заробляючи собі на життя педагогічною діяльністю у будь-якій, не забороненій законом формі.

Педагогічна діяльність як діяльність професійна конкретизує загальне право на працю, наповнює його специфічними ознаками, притаманними професії педагога та визначає умови його реалізації у формі трудового договору.

Ця діяльність, яка вимагає попередньої і подальшої професійної підготовки щодо набуття тих знань, яких має бути достатньо для формування вміння та навичок передавання інформації через вплив на свідомість особистості для утворення необхідного фундаменту тих чи інших компетентностей.

Висновки. Таким чином, зазначені і розглянуті у даній статті елементи та якісні характеристики педагогічної діяльності обумовлюють специфічне ставлення суспільства та держави до осіб, які є педагогами-професіоналами, що полягає:

1. у визначених законодавством вимогах професійного та морально-етичного характеру до працівника, що буде здійснювати виховну функцію у якості змістовної складової трудової функції, які виступають умовами реалізації права на працю;

2. у застосуванні ефективних форм реалізації їх права на працю. І хоча особи, що займаються педагогічною діяльністю можуть реалізовувати своє право на працю у різних, не заборонених законом формах, однак, найефективнішою правовою формою реалізації їх права на працю, здатною забезпечити охорону їх професійної трудової здатності, розвиток останньої, поглиблення їх професійних компетентностей тощо є трудовий договір.

Література

1. Гетьманцева Н.Д. Забезпечення реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 84–89.
2. Коваленко О.О. Правові проблеми свободи волі сторін при укладанні, зміні та припиненні трудового договору : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2015. 447 с.
3. Процевський О.І. Методологічні засади трудового права. : ХНАДУ, 2014. 260 с.
4. Шабанов Р.І. Концептуальні засади соціального захисту від безробіття : монографія. Х.: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2015. 360 с.
5. Прилипко С., Ярошенко О. Право на працю в системі прав людини. *Право України*. 2014. № 6. С. 102–110.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання / навч. посібник для студентів педагогічних навчальних закладів). Х.: Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, 1997. 338 с.
8. Педагогика: учеб. пособие / Под ред. Ю. К. Банского. 2-е изд., доп. и перераб. М. : Просвещение, 1988. 479 с. (Учебное пособие для педагогических институтов).

9. Словарь-справочник по педагогике / авт.-сост. В.А. Мижериков; под общ. ред. П.И. Пидкасистого. Москва: Т.Ц. Сфера, 2004. 448 с.

10. Климов Е.А. Введение в психологию труда. М.: Культура и спорт, 1998. 350 с.

Анотація

Вайленко Г. О. Педагогічна діяльність як вид професійної трудової діяльності, що конкретизує право на працю та визначає умови його реалізації у формі трудового договору. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню педагогічної діяльності як виду професійної трудової діяльності, що конкретизує право на працю та визначає умови його реалізації у формі трудового договору. Автором обґрунтовується думка, що педагогічна діяльність як діяльність професійна конкретизує загальне право на працю, наповнює його специфічними ознаками, притаманними професії педагога та визначає умови його реалізації у формі трудового договору. Робиться висновок, що елементи та якісні характеристики педагогічної діяльності обумовлюють специфічне ставлення суспільства та держави до осіб, які є педагогами-професіоналами.

Ключові слова: педагогічна діяльність, право на працю, трудовий договір, трудова функція.

Аннотация

Вайленко Г. А. Педагогическая деятельность как вид профессиональной трудовой деятельности, конкретизирует право на труд и определяет условия его реализации в форме трудового договора. – Статья.

Статья посвящена исследованию педагогической деятельности как вида профессиональной трудовой деятельности, которая конкретизирует право на труд и определяет условия его реализации в форме трудового договора. Автором обосновывается мнение, что педагогическая деятельность как деятельность профессиональная конкретизирует общее право на труд, наполняет его специфическими признаками, присущими профессии педагога и определяет условия его реализации в форме трудового договора. Делается вывод, что элементы и качественные характеристики педагогической деятельности обуславливают специфическое отношение общества и государства к лицам, которые являются педагогами-профессионалами.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, право на труд, трудовой договор, трудовая функция.

Summary

Vailenko H. O. Pedagogical activity as a professional labor activity which concretizes the right to work and determines the conditions of its implementation in the labor form. – Article.

The article is devoted to the research of pedagogical activity as a type of professional labor activity, which specifies the right to work and defines the conditions for its realization in the form of an employment contract. The author substantiates the idea that pedagogical activity as a professional activity specifies the general right to work, fills it with specific features inherent in the profession of teacher and defines the conditions for its realization in the form of an employment contract. It is concluded that the elements and qualitative characteristics of pedagogical activity determine the specific attitude of society and the state to persons who are professional teachers.

Key words: pedagogical activity, right to work, employment contract, labor function.